

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова приймальної комісії
проф. Руслан Білоскурський

«12» жовтня 2024 р.

ПРОГРАМА
вступного фахового випробування
на здобуття третього (освітньо-наукового) рівня

Ступінь вищої освіти: доктор філософії (PhD)

Галузь знань: 08 «Право»

Спеціальність: 081 «Право»

Програма вступного випробування на рівень вищої освіти «доктор філософії» зі спеціальності 081 «Право» ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2024

Укладачі:

- **Вдовічен В.А.**, доктор юридичних наук, професор
- **Щербанюк О.В.**, доктор юридичних наук, професор
- **Гураленко Н.А.** доктор юридичних наук, професор
- **Пацурківський П.С.**, доктор юридичних наук, професор
- **Гаврилюк Р.О.**, доктор юридичних наук, професор
- **Жаровська Г.П.**, доктор юридичних наук, доцент
- **Меленко О.В.**, кандидат юридичних наук, доцент

Програму обговорено та схвалено на засіданні Вченої ради юридичного факультету

«___» квітня 2024 р., протокол № ___

ВСТУП

Фахове випробування в аспірантуру за Освітньо-науковою програмою підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право (відповідно до Правил прийому до аспірантури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії у 2024 році, затвердженого Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 28 червня 2024 року, протокол № 10) передбачає складання вступного іспиту зі спеціальності.

Вступний іспит зі спеціальності має на меті визначення готовності вступників до аспірантури до здійснення науково-дослідницької діяльності зі спеціальності 081 «Право». У межах цього іспиту перевіряється й оцінюється практична та науково-теоретична підготовка вступників, а саме: здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності; здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні; здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного права, приватного права, кримінальної юстиції та професійної відповідальності правника.

Програма фахового вступного випробування включає питання з наступних модулів: Верховенство права: методологія тлумачення і застосування; Європейська конвенція захисту прав людини і основоположних свобод: методологія тлумачення і застосування; Приватне право: методологія тлумачення і застосування; Публічне право: методологія тлумачення і застосування; Кримінальне право: методологія тлумачення і застосування; Професійна відповідальність правника.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1.

Верховенство права: методологія та методика застосування

Тема 1. Вступ: поняття, світоглядні та методологічні засади доктрини і принципу верховенства права

Поняття доктрини верховенства права та принципу верховенства права. Етимологія та семантика слів «право» і «закон» в англійській мові. Тлумачення понять «право» і «закон» у системі загального права. Етимологія та семантика слів «право» і «закон» в українській мові. Тлумачення понять «право» і «закон» у правовій системі України. Архетипи правової культури «доктрина верховенства права» та «принцип верховенства права». Співвідношення понять «верховенство права» та «верховенство закону».

Верховенство права як загальнолюдська цінність. Верховенство права як соціальний конструкт. Поняття, види та природа світоглядних джерел верховенства права.

Тема 2. Природа та типи доктринальних підходів до розуміння доктрини і принципу верховенства права

Основоположні типи доктринальних підходів до розуміння доктрини і принципу верховенства права у західній правовій культурі. Поняття, природа та ознаки типу доктринального підходу до розуміння верховенства права.

Антропосоціокультурний тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права. Властивості верховенства права: буттєва (онтологічна) укоріненість верховенства права; буттєвий примат блага (потреб) людини стосовно її прав; буттєвий примат прав людини відносно її обов'язків; необхідність врахування індивідом життєвих потреб Іншого; спонтанність верховенства права.

Позитивістський тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права. Ознаки верховенства права: історичний характер верховенства права; санкціонованість верховенства права державою; позитивна форма укорінення верховенства права; верховенство права як верховенство закону; пріоритетність прав публічних суб'єктів стосовно прав людини.

Тема 3. Закріплення доктрини і принципу верховенства права у Загальній Декларації прав людини ООН 1948 р., Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Конституції України

Трагічні наслідки панування мілітарних та тоталітарних політичних режимів у першій половині ХХ ст. Людиноцентристський соціокультурний та ментальний перевероти у Європі в середині ХХ ст. Утвердження верховенства права, плюралістичної демократії та прав людини як європейських основоположних

цінностей. Фіксація принципу верховенства права Загальною Декларацією прав людини ООН 1948 р. Закріплення принципу верховенства права Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Атрибутивні компоненти сучасної демократичної Конституції України. Доктрина і принцип верховенства права у його проявах через конституційні права і свободи людини та інші окремі інститути конституційного права України. Верховенство права як заперечення Конституцією України свавільної влади. Верховенство права як рівність кожного індивіда перед законом. Верховенство права як вираження того факту, що Конституція України є не джерелом прав людини, а їхнім наслідком.

Тема 4. Офіційне тлумачення доктрини і принципу верховенства права

Венеційською Комісією у спеціальній доповіді «Верховенство права» на 86-му пленарному засіданні Комісії 25-26 березня 2011 р.

Венеційська Комісія як інституція спонтанного (недержавного) правового порядку. Парадигмальні природа та особливості тлумачення доктрини і принципу верховенства права Венеційською Комісією. Динамічність тлумачення доктрини і принципу верховенства права Венеційською Комісією.

Мета доповіді Венеційської Комісії «Верховенство права». Венеційська Комісія про історичні витоки понять «Rule of Law», «Etat de droit» та «Rechtsstaat». Концепція верховенства права А.В. Дайсі як його англійська версія. Німецька концепція правової держави. Французька концепція правової держави. Інтегральна концепція верховенства права як здійснення влади на основі взаємовідносин особи та держави. Венеційська Комісія про пошук чіткого розуміння верховенства права.

Венеційська Комісія про консенсусне розуміння обов'язкових елементів поняття «верховенство права»: 1) законності, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; 2) юридичної визначеності; 3) заборони свавілля; 4) доступу до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; 5) дотримання прав людини; 6) рівності перед законом та заборони дискримінації.

Венеційська Комісія про нові виклики доктрині і принципу верховенства права. Контрольний перелік питань Венеційської Комісії для оцінки стану верховенства права в окремих державах.

Тема 5. Еталонні тести (мірило верховенства права), ухвалені Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні 11-12 березня 2016 р.

Законність: визнання ієрархічної вищості приписів актів права, дії органів публічної влади на підставі встановлених приписів права (standing law); забезпечення національною юридичною системою неухильного додержання державою зобов'язань, взятих нею за міжнародним правом; забезпечення верховенства законодавчої влади;

прозорість, підзвітність демократичність запровадження приписів права; винятки із права за надзвичайних станів; забезпечення дієвого виконання приписів права органами публічної влади.

Юридична визначеність: доступність актів права; доступність судових рішень; передбачуваність наслідків приписів права; сталість та послідовність приписів права; забезпечення поваги принципу легітимних очікувань; заборона зворотної дії законодавства; застосування принципів *nullum crimen sine lege* та *nullum poena sine lege*; дотримання *res judicata*.

Запобігання зловживанню повноваженнями: наявність юридичних гарантій щодо протидії свавіллю та зловживанню повноваженнями з боку органів публічної влади.

Рівність перед законом і недискримінація: закріплення в Конституції принципу рівного ставлення до всіх індивідів, обов'язок держави сприяти забезпеченню рівності, право особи на свободу від дискримінації; забезпечення поваги принципу недискримінації; гарантія рівності за приписами права; гарантія рівності перед законом.

Доступ до правосуддя: незалежність і безсторонність суду; забезпечення самостійності служби звинувачення; забезпечення незалежності і безсторонності адвокатури; дія презумпції невинуватості; втілення в приписах права та застосування на практиці додаткових стандартів щодо справедливого судочинства; дієвість судових рішень.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Верховенство права як основоположна загальнолюдська цінність
2. Джерела доктрини та принципу верховенства права
3. Концептуальні доктринальні підходи до розуміння доктрини і принципу верховенства права у західній правовій культурі
4. Концептуальні доктринальні підходи до розуміння доктрини і принципу верховенства права у вітчизняній правовій культурі
5. Антропосоціокультурний тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права
6. Позитивістський тип доктринальних підходів до розуміння природи верховенства права
7. Закріплення принципу верховенства права Загальною Декларацією прав людини ООН 1948 р.
8. Закріплення принципу верховенства права Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
9. Онтологічна структура Конституції України та закріплення у ній доктрини і принципу верховенства права
10. Венеційська Комісія про історичні витоки понять «Rule of Law», «Etat de droit» та «Rechtsstaat»
11. Венеційська Комісія про верховенство права у позитивному праві

12. Венеційська Комісія про консенсусне розуміння обов'язкових елементів поняття «верховенство права»
13. Верховенство права як заперечення Конституцією України свавільної влади
14. Верховенство права як рівність кожного індивіда перед законом
15. Верховенство права як визнання ієрархічної вищості приписів актів права
16. Забезпечення відповідності законодавства України Конституції України
17. Забезпечення верховенства законодавчої влади в Україні
18. Вплив громадськості на прийняття актів парламентом в Україні
19. Національні юридичні засоби протидії невиконанню законодавства
20. Сталість та послідовність приписів актів права в Україні
21. Застосування в Україні принципи *nullum crimen sine lege* та *nullum poena sine lege* (немає закону - немає злочину, немає закону - немає кари)
22. Дотримання *res judicata* в Україні
23. Законність як складова верховенства права
24. Юридична визначеність як складова верховенства права
25. Запобігання зловживанню повноваженнями як складова верховенства права
26. Рівність перед законом і недискримінація як складова верховенства права
27. Незалежність та безсторонність суду як складова верховенства права
28. Дієвість судових рішень як складова верховенства права
29. Відповідність дій виконавчої влади Конституції України та іншим приписам права як складова верховенства права
30. Імплементация зобов'язань за міжнародними договорами у національне право як складова верховенства права

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі / Пол Гаудер; [пер. з англ.: Д. Вовк, В. Гончаров та ін.; кер. проекту Д. Лученко; наук. ред. Д. Вовк]. Харків: Право, 2018. 392 с.
2. Головатий С. Верховенство права: книга перша: від ідеї - до доктрини. Київ: Видавництво «Фенікс», 2006. С.61-124.
3. Головатий С. Верховенство права: книга друга: від доктрини до принципу. Київ: Видавництво «Фенікс», 2006. С.697-736.
4. Головатий С. Верховенство права: книга третя: український досвід. Київ: Видавництво «Фенікс», 2006. С.1452-1536.
5. Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна. Збірник наук. статей гол. ред. Андрій Мелешевич. Київ: Дух і Літера, 2013. 608 с.
6. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред.

- М.Козюбри, упорядники та автори коментарів: В.Венгер, А.Заєць, Є.Зверев, М.Козюбра, Ю.Матвеева, О.Цельєв; Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ, 2020. 144 с.
7. Мірило правовладдя. Ухвалено Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11-12 березня 2016 року). Схвалено Комітетом Міністрів (на рівні їх заступників) на 1263-му засіданні (6-7 вересня 2016 року). Схвалено Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи на 31-й сесії (19-21 жовтня 2016 року). Коментар. Глосарій. Пер. з англ. Сергія Головатого. Страсбург, 18 березня 2016 р. Дослідження No 711/2013. 164 с.
  8. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2022. 310 с.

МОДУЛЬ 2.

Публічне право: методологія тлумачення і застосування

Тема 1. Концепція людиноцентризму в сучасній доктрині публічного права

Аксіологічні аспекти становлення концепції людиноцентризму. Сучасний стан реалізації концепції людиноцентризму. Способи реалізації концепції людиноцентризму на доктринальному та практичному рівнях. Проблемні сторони забезпечення концепції людиноцентризму в публічно-правовій сфері.

Тема 2. Принцип верховенства права і проблеми його забезпечення в Україні

Теоретико-методологічні засади дослідження принципу верховенства права. Верховенство права у світлі євроінтеграційних процесів. Проблеми забезпечення верховенства права на сучасному етапі державотворення в Україні. Вибіркове правосуддя та принцип верховенства права.

Тема 3. Принцип законності vs принцип правомірності в публічно-правових відносинах

Становлення принципу законності та його розуміння в науковій літературі. Інтерпретація принципу законності в країнах пострадянського регіону. Проблемні сторони реалізації принципу законності в публічно-правових відносинах. Суб'єкти публічної влади та принцип законності.

Тема 4. Джерела публічного права: сучасний погляд на сталі конструкції

Система національних формалізованих джерел публічного права. Особливість міжнародних договорів як джерел публічного права. Юридичні акти Європейського Союзу в системі джерел публічного права. Особливості визнання рішення суду джерелом публічного права. Неформалізовані акти як джерела публічного права.

Тема 5. Конституційно-правові стандарти публічного адміністрування

Публічне адміністрування як одна з форм реалізації публічної влади. Публічне адміністрування та публічний інтерес. Суб'єкти публічного адміністрування. Форми публічного адміністрування. Зв'язаність публічного адміністрування конституційними правами та свободами людини і громадянина. Принцип правомірності публічного адміністрування. Принцип поділу влади та публічне адміністрування.

Тема 6. Громадянське суспільство, держава та публічне право. Приватна особа як суб'єкт публічного права

Громадянське суспільство: визначення категорії. Правові засади співпраці громадянського суспільства та держави. Право громадської ініціативи як новий елемент у системі публічного права. Місце приватної особи в системі суб'єктів публічного права. Ціннісний вимір правосуб'єктності приватної особи. Суб'єктивне публічне право. Сутність суб'єктивних публічних прав приватної особи. Окремі суб'єктивні публічні права та їх реалізація (право на участь в ухваленні рішень; право на звернення; право на доступ до публічної інформації; право на свободу мирних зібрань; право на свободу об'єднань).

Тема 7. Конституційні підстави обмеження прав людини: як їх розуміти і застосовувати

Загальні умови обмеження прав людини та громадянина. Конституційні підстави обмеження права на свободу мирних зібрань. Національна безпека. Громадський порядок. Запобігання заворушенням чи злочинам. Охорона здоров'я населення. Захист прав і свобод інших людей.

Тема 8. Інструменти захисту прав приватних осіб у сфері публічно-правових відносин

Інструменти захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб у сфері публічного адміністрування. Види інструментів захисту особи та їх співвідношення між собою. Медіація як засіб вирішення публічно-правових суперечок. Адміністративне оскарження. Відшкодування шкоди, завданої суб'єктами публічної адміністрації приватним особам.

Тема 9. Аксіологічні аспекти юридичної відповідальності в сфері публічно-правових відносин

Генезис юридичної відповідальності у публічному праві. Поняття юридичної відповідальності в публічному праві та її особливості. Принципи юридичної відповідальності в публічному праві. Механізм реалізації юридичної відповідальності в публічному праві. Особливості розуміння та реалізації юридичної відповідальності в окремих галузях публічного права. Юридична відповідальність суб'єктів публічного управління.

Тема 10. Європейські моделі реалізації адміністративної юстиції

Інститут адміністративної юстиції як одна з найважливіших ознак правової держави. Зарубіжний досвід організації діяльності адміністративних судів. Романо-германська модель адміністративної юстиції. Англосаксонська модель адміністративної юстиції. Змішана модель адміністративної юстиції.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Концепція людиноцентризму в сучасній доктрині публічного права
2. Проблемні сторони забезпечення концепції людиноцентризму в публічно-правовій сфері
3. Принцип верховенства права і проблеми його забезпечення в Україні
4. Вибіркове правосуддя та принцип верховенства права
5. Принцип законності vs принцип правомірності в публічно-правових відносинах
6. Суб'єкти публічної влади та принцип законності
7. Система національних формалізованих джерел публічного права
8. Особливість міжнародних договорів як джерел публічного права
9. Юридичні акти Європейського Союзу в системі джерел публічного права
10. Особливості визнання рішення суду джерелом публічного права
11. Неформалізовані акти як джерела публічного права
12. Конституційно-правові стандарти публічного адміністрування
13. Громадянське суспільство, держава та публічне право
14. Приватна особа як суб'єкт публічного права
15. Окремі суб'єктивні публічні права та їх реалізація (право на участь в ухваленні рішень; право на звернення; право на доступ до публічної інформації; право на свободу мирних зібрань; право на свободу об'єднань)
16. Конституційні підстави обмеження прав людини: як їх розуміти і застосовувати
17. Інструменти захисту прав приватних осіб у сфері публічно-правових відносин
18. Аксіологічні аспекти юридичної відповідальності в сфері публічно-правових відносин.
19. Європейські моделі реалізації адміністративної юстиції
20. Європейські стандарти адміністративного судочинства
21. Конституційна юстиція в механізмі захисту прав людини

22. Аксиологічний вимір конституційного права
23. Процедури здійснення публічного правонаступництва
24. Альтернативні способи врегулювання адміністративних спорів
25. Ціннісні параметри адміністративної відповідальності: сучасний погляд на сталі речі

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративне судочинство: навчальний посібник / за заг. ред. Н. Б. Писаренко. Х. : Право, 2016. 321 с.
2. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Адміністративне право України : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
3. Загальне адміністративне право: підручник / за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
4. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. К.: ВАІТЕ, 2021. 528 с.
5. Конституційне право України : навч. посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання / за редакцією Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, І. І. Дахова та ін. Харків : Право, 2021. 368 с.
6. Мельник Р.С. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 212 с.
7. Мельник Р. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 304 с.
8. Основи публічного права України : навч. посібник / за заг. ред. А.Ю. Олійника, М.І. Кагадія. К. : КНУТД ; Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. 448 с.
9. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
10. Тертишник В. М. Конституція України: науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 430 с.
11. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 464 с.

МОДУЛЬ 3.

Приватне право: методологія тлумачення та застосування

Тема 1. Загальне вчення про правові категорії методології і методик застосування приватного права

Історія виникнення та сучасний стан загально-правової методології та методики застосування приватного права. Феноменологічні та методологічні парадигми приватно-правового пізнання суспільних відносин. Співвідношення та взаємозв'язок системоутворюючих правових категорій: «методологія приватного права», «методика застосування приватного права» та «метод приватно-правового регулювання». Загальна характеристика понять «здійснення права», «застосування права» і «реалізація права»: їх сутність та розмежування. Конкуренція та колізія приватно-правових норм в процесі правового регулювання суспільних відносин приватно-правового характеру.

Тема 2. Методологія і методика застосування норм приватного права, що визначають правовий статус учасників приватно-правових відносин

Методика застосування різних методологічних підходів у ході нормативного регулювання реалізації прав та свобод учасників приватно-правових відносин на практиці. Взаємозв'язок окремих методологічних способів правозастосування у сфері регламентації правового статусу різних учасників приватно-правових відносин з конкретним обсягом прав і обов'язків відповідного суб'єкта. Методологічні форми застосування учасниками суспільних правовідносин норм приватного права у процесі реалізації правових приписів у класичний (традиційний) спосіб чи за допомогою цифрових(електронних) засобів комунікації.

Тема 3. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері права власності в Україні

Види та форми власності: методологічна дихотомія у законодавчому закріпленні та співвідношенні понять, форм та видів власності. Методика застосування норм приватного права, що регламентують довірчу власність в Україні. Методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання реалізації права власності на землю. Особливості використання різних методологічних прийомів і засад у процесі регулювання ринку нерухомості в нашій державі на сучасному етапі.

Методологічні критерії та передумови застосування норм приватного права в сфері спадкових правовідносин.

Тема 4. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері відшкодування шкоди

Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок та принципи виконання різного роду видів зобов'язань. Особливості використання приватно-правових норм, що регламентують правила відшкодування

шкоди у договірних та позадоговірних зобов'язаннях. Вплив окремого способу застосування приватно-правових норм на видита форми відповідальності у різних галузях приватного права. Методика застосування норм приватного права у сфері захисту порушених прав особи та відшкодування шкоди, заподіяної в онлайн просторі та / або за допомогою електронних (цифрових) носіїв інформації.

Тема 5. Методологія і методика інтерпретації змісту цивільно-правових договорів

Роль договору у структурі механізму правового регулювання цивільних правовідносин. Доктринальні питання систематизації договорів. Методологічні підходи до тлумачення умов договору: «теорія волі» і «теорія волевиявлення». Принципи тлумачення договорів: принцип автентичності, принцип волевиявлення сторін, принцип єдності предмета і мети договору, принцип сумлінності та ефективності дії договору. Методи правомірного тлумачення цивільних договорів: граматичний, логічний, історичний, системний. Правила тлумачення цивільно-правових договорів. Застосування правила *contra proferentem*. Значення помилки особи. Практичне значення застосування судами принципу свободи договору. Межі свободи договору, обмеження свободи в укладанні договору монополістами, державними підприємствами. Моральний аспект договірних зобов'язань.

Тема 6. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини

Методика застосування норм приватного права, що регулюють порядок укладення та принципи виконання договорів про передачу майна у власність. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права щодо оренди. Методика застосування норм приватного права, що регламентують порядок належного виконання договорів про надання юридичних та фактичних послуг. Захист прав споживачів у контексті адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС. Роль та значення судової практики у застосуванні норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері інтелектуальної власності. Методологічні проблеми визначення правової природи договорів та інших договірних конструкцій при виконанні робіт та критерії їх розмежування. Правова природа контрактів FIDIC

Тема 7. Методологія і методика інтерпретації правової природи трудового договору

Роль трудового договору у структурі механізму правового регулювання трудових правовідносин. Методологічні підходи до визначення поняття трудового договору. Межі розмежування трудового договору та суміжних цивільних договорів. Особливості формування змісту трудового договору. Критерії класифікації трудових договорів та їх специфічні риси. Механізм

укладення трудового договору. Практичне значення застосування судами принципу свободи трудового договору. Підстави для зміни умов трудового договору, їх правові наслідки. Підстави та порядок припинення трудового договору

Тема 8. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері оплати праці

Методика застосування норм приватного права, що регламентують порядок реалізації права на оплату праці. Способи правового регулювання оплати праці, їх специфіка та сфера застосування. Сутність тарифної системи як основи організації оплати праці та її структурні елементи. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права, що регулюють правову охорону заробітної плати.

Тема 9. Методологія і методика застосування норм приватного права у сфері робочого часу та часу відпочинку

Методологічні засади дослідження правового регулювання робочого часу та часу відпочинку. Методика застосування норм приватного права, що регулюють види робочого часу, механізми їх застосування. Приватно-правова методологія застосування нормативних приписів, що регулюють окремі питання визначення режимів робочого часу. Особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права у сфері часу відпочинку. Методичні засади приватно-правового регулювання права на відпустки та наслідки його порушень.

Тема 10. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері дисципліни праці

Особливості методології та методики застосування норм приватного права щодо забезпечення належної дисципліни праці. Механізм застосування заходів заохочення. Методика застосування норм приватного права, що регламентують дисциплінарну відповідальність. Критерії розмежування видів дисциплінарної відповідальності. Методика застосування норм приватного права, що визначають механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності. Аналіз механізму накладення дисциплінарних стягнень.

Тема 11. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють відносини у сфері матеріальної відповідальності сторін трудового договору

Правова природа матеріальної відповідальності, її особливості. Методика застосування норм приватного права, що регламентують підстави та умови матеріальної відповідальності. Специфіка видів матеріальної відповідальності працівників, механізм їх застосування. Порядок відшкодування шкоди, заподіяної роботодавцю. Сутність та підстави матеріальної відповідальності роботодавця.

Тема 12. Методологія і методика застосування норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері вирішення трудових спорів

Методологічні проблеми визначення правової природи трудового спору, їх видів та критерії їх розмежування. Методика застосування норм приватного права, що регламентують механізм вирішення індивідуальних трудових спорів. Особливості застосування медіації при вирішенні трудових спорів.

Методика застосування норм приватного права, що регламентують порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). Сутність права на страйк та механізм його реалізації.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте співвідношення та взаємозв'язок системоутворюючих правових категорій: «методологія приватного права», «методика застосування приватного права» та «метод приватно-правового регулювання».
2. Проаналізуйте роль трудового договору у структурі механізму правового регулювання трудових правовідносин.
3. Визначте сутність та розмежуйте поняття «здійснення права», «застосування права» і «реалізація права».
4. Охарактеризуйте способи правового регулювання оплати праці, їх специфіку та сферу застосування.
5. Визначте взаємозв'язок окремих методологічних способів правозастосування у сфері регламентації правового статусу різних учасників приватно-правових відносин з конкретним обсягом прав і обов'язків відповідного суб'єкта.
6. Проаналізуйте методику застосування норм приватного права, що регулюють види робочого часу, механізми їх застосування.
7. Проаналізуйте методику застосування норм приватного права, що регламентують довірчу власність в Україні.
8. Визначте критерії розмежування видів дисциплінарної відповідальності.
9. Проаналізуйте особливості використання різних методологічних прийомів і засад у процесі регулювання ринку нерухомості в нашій державі на сучасному етапі.
10. Охарактеризуйте критерії класифікації трудових договорів та їх специфічні риси.
11. Дайте характеристику принципам тлумачення договорів.
12. Визначте підстави та порядок припинення трудового договору.
13. Охарактеризуйте методологічні проблеми визначення правової природи договорів та інших договірних конструкцій при виконанні робіт та критерії їх розмежування.
14. Розкрийте специфіку видів матеріальної відповідальності працівників та механізм їх застосування.
15. Розкрийте особливості використання приватно-правових норм, що

регламентують правила відшкодування шкоди у договірних та позадоговірних зобов'язаннях.

16. Визначте методику застосування норм приватного права, що регламентують порядок реалізації права на оплату праці.
17. Проаналізуйте методику застосування норм приватного права у сфері захисту порушених прав особи та відшкодування шкоди, заподіяної в онлайн просторі та / або за допомогою електронних (цифрових) носіїв інформації.
18. Охарактеризуйте методику застосування норм приватного права, що визначають механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності.
19. Розкрийте роль договору у структурі механізму правового регулювання цивільних правовідносин.
20. Визначте особливості методології та методики застосування норм приватного права щодо забезпечення належної дисципліни праці.
21. Розкрийте методологічні підходи до тлумачення умов договору: «теорія волі» і «теорія волевиявлення».
22. Проаналізуйте підстави для зміни умов трудового договору та їх правові наслідки.
23. Проаналізуйте практичне значення застосування судами принципу свободи договору.
24. Визначте методологічні проблеми застосування норм приватного права, що регламентують порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів).
25. Визначте межі свободи договору, обмеження свободи в укладанні договору монополістами, державними підприємствами.
26. Розкрийте особливості методики застосування норм приватного права, що регламентують підстави та умови матеріальної відповідальності.
27. Проаналізуйте методику застосування норм приватного права, що регулюють порядок укладення та принципи виконання договорів про передачу майна у власність.
28. Розкрийте методологічні проблеми визначення правової природи трудового спору, їх видів та критерії їх розмежування.
29. Розкрийте особливості застосування норм приватного права, що регламентують порядок належного виконання договорів про надання юридичних та фактичних послуг.
30. Визначте методику застосування норм приватного права, що регламентують механізм вирішення індивідуальних трудових спорів.
31. Визначте роль та значення судової практики у застосуванні норм приватного права, що регулюють договірні відносини в сфері інтелектуальної власності.

32. Проаналізуйте особливості методологічних підходів до ефективного застосування норм приватного права у сфері часу відпочинку.
33. Проаналізуйте захист прав споживачів у контексті адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС.
34. Визначте особливості формування змісту трудового договору.
35. Визначте методологічні критерії та передумови застосування норм приватного права в сфері спадкових правовідносин.
36. Проаналізуйте підстави та порядок припинення трудового договору.
37. Проаналізуйте методику застосування норм приватного права, що регулюють порядок та принципи виконання договорів про передачу майна у власність.
38. Визначте особливості застосування медіації при вирішенні трудових спорів.
39. Проаналізуйте вплив окремого способу застосування приватно-правових норм на види та форми відповідальності у різних галузях приватного права.
40. Визначте механізм укладення трудового договору.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневецька С. В. Методологія науки трудового права. монографія. Київ: Ніка-Центр, 2014. 332 с.
2. Гриняк А. Б. Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні: монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ: НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.
3. Доктрина приватного права: традиції та сучасність: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права №1, Каф. цивіл. права №2; Нац. акад. прав. Наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. 540 с
4. Довгерт А. С. Оновлення цивільного кодексу України: формування підходів. Колективна монографія / за ред. Є. О. Харитонова, А. С. Довгерт та ін. К.: Юркнига, 2021. 700 с.
5. Договірне регулювання приватноправових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. Монографія / За заг. ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана; наук. ред. А. Б. Гриняк. К., 2017, 334 с.
6. Майданик Н. Р. Загальні положення методології вирішення цивільного спору судом. Теоретико-методологічні підходи до розуміння приватного

- права в сучасних умовах. Приватне право і підприємництво. 2019. С. 38-42.
7. **Методологія приватного права (теоретичний дискурс та практичне застосування): матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 10 червня 2016 р.).** К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2016. 360 с.
  8. **Методологія проведення галузевих юридичних досліджень : колективна монографія / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, М. М. Хоменка.** Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 240 с.
  9. **Національна доктрина приватного права: система приватного права, розвиток основних інститутів.** Право України. 2019. 300 с.
  10. **Пархоменко Н.М. Парадигма правового регулювання в Україні: змістовно-інструментальні виміри : монографія.** Київ : Парламентське видавництво, 2023. – 320 с.
  11. **Правова доктрина України: у 5 т. Доктрина приватного права. Х.: Право, 2013. Т.3 / Н.С. Кузнецова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданик та ін.; за заг. ред. Н.С. Кузнецової. 760 с.**
  12. **Право власності: способи захисту кризь призму судової практики.** За ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2023. 616с.
  13. **Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики: монографія / І. І. Онищук.** Дрогобич: Коло 2017. 512 с.
  14. **Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія.** Х.: ХНАДУ, 2014. 260 с.
  15. **Сімутіна Я.В. Юридичні факти в механізмі правового регулювання трудових відносин: монографія.** Київ: Ніка-Центр, 2018. 436 с.
  16. **Соціально-трудова права і виклики цифровізації: монографія / кол. авт.; за ред. Я. В. Сімутіної, М. М. Шумила.** Київ: Ніка-Центр, 2023. 348 с.
  17. **Реалізація норм трудового права: проблеми теорії та практики: монографія/ Я.В. Сімутіна, Г.А. Трунова, Н.М. Хуторян, М.М. Шумило та ін.; за ред. Я.В. Сімутіної.** Київ «Видавництво Людмила», 2020. 276 с.
  18. **Харитонова О.І. Приватне право як концепт. Том 3. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру : Фенікс 2019, 752 с.**
  19. **Шишка Р.Б. Методологія приватного права //Сучасні інститути держави та права: проблеми теорії та практики [Текст]: монографія / Київс. ун-т права НАНУ; За заг.ред. Ю.Л. Бошицького. Львів. Сполум, 2015. С. 129-135.**

МОДУЛЬ 4

Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: методологія тлумачення і застосування

Тема 1. Загальна характеристика європейської системи захисту прав людини

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.): історичні причини й умови прийняття; вихідні засади; протоколи до Конвенції; місце у національних системах джерел права держав-членів Ради Європи. Статутні органи Ради Європи у сфері захисту людських прав. Парламентська Асамблея Ради Європи. Комітет Міністрів Ради Європи. Комітет Ради Європи проти катувань. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Тема 2. Принципи та методи тлумачення права ЄСПЛ

Принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип ефективного та динамічного тлумачення у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип забезпечення правової визначеності (принцип дотримання прецеденту) у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип забезпечення певної свободи національного розсуду у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип автономного тлумачення у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип врахування загальновищаних міжнародних стандартів міжнародного права у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини у тлумаченні права ЄСПЛ.

Філологічне (граматичне, мовне) тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ. Історичне тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ. Цільове (телеологічне) тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ. Системне (систематичне) тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ. Функціональне тлумачення як метод тлумачення права ЄСПЛ.

Тема 3. Порядок звернення та розгляду справ в ЄСПЛ

Європейський суд з прав людини: порядок утворення, склад, структура, компетенція, форми і порядок діяльності. Підстави для звернення до Європейського суду з прав людини. Умови прийнятності заяви до розгляду Європейським судом з прав людини. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини (Поняття прийнятності заяв до Європейського суду з прав людини; підстави виключення заяв зі списку справ). Порядок та особливості розгляду заяв у Комітетах та Палатах Європейського суду з прав людини. Розгляд справи по суті та порядок винесення рішення ЄСПЛ (процедура дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини; поняття справедливого відшкодування в рішеннях Європейського суду з прав людини; роль прецедентного права при вирішенні справ Європейським судом з прав людини). Види рішень Європейського суду з прав людини. Порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини. Проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

**Тема 4. Захист права на життя
згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод**

Обставини, за яких позбавлення життя визнається правомірним. Визначення пропорційності застосування сили, що спричинило позбавлення життя. Негативні та позитивні зобов'язання держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку із забезпеченням права на життя. Обов'язковість проведення розслідування випадків застосування державою сили, що привело до позбавлення життя.

**Тема 5. Заборона катувань, нелюдського поводження та приниження гідності
згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод**

Співвідношення Міжнародних універсальних та регіональних стандартів щодо неналежного поводження або покарання. Види неналежного поводження (катування, нелюдське поводження або покарання, принижуюче гідність поводження або покарання) і критерії їх розмежування. Поняття нелюдського поводження або покарання, вироблене на основі практики ЄСПЛ. Поняття поводження або покарання що принижує гідність, вироблене на основі практики ЄСПЛ. Право на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання в рішеннях Європейського суду з прав людини.

**Тема 6. Заборона рабства і примусової праці
згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод**

Зміст і сфера дії заборони рабства і примусової праці у практиці Суду. Види поводження, забороненого у статті 4 Конвенції. Обов'язкова праця, яка не порушує заборони, встановленої у статті 4 Конвенції. Обов'язки держави, що впливають зі статті 4 Конвенції. Заборона рабства та примусової праці в рішеннях Європейського суду з прав людини.

**Тема 7. Право на свободу та особисту недоторканість
згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод**

Обсяг, складові права на свободу та особисту недоторканість. Сфера застосування ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (захист від довільного і незаконного утримання під вартою; необхідність повідомлення про причини арешту і будь-які кримінальні обвинувачення; встановлення судового контролю за утриманням під вартою у кримінальних обвинуваченнях; дотримання права на розгляд справи про звільнення від незаконного або довільного утримання під вартою; в'їзд без відповідного дозволу в країну, вислан-

ня, депортація, екстрадиція, примусове утримання іноземців у міжнародній зоні аеропорту; поміщення до карцерного приміщення, гауптвахти; право на компенсацію за незаконний або довільний арешт чи затримання).

Законність позбавлення свободи: підстави, передбачені законом; дотримання процедури; узгодження національного законодавства з положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Затримання з порушенням ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у тому числі й за умов, якщо відповідна особа погодилась на те, щоб її затримали .

Підстави обрання запобіжного заходу у вигляді «взяття під варту» (пп.1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод): фактична підстава – наявність системи неспростовних доказів підозри щодо вчинення обвинуваченим (підозрюваним) кримінально-карного діяння (злочину); юридична підстава – ухвала слідчого судді, суду, винесені відповідно до закону. Тривалість тримання під вартою.

Критерії визначення обґрунтованості підозри: формальне закріплення правопорушення, у якому підозрюється затриманий в кримінальному законі держави; наявність фактів причетності особи до вчинення правопорушення.

Причини для відмови у звільненні під заставу: ризик того, що підсудний не з'явиться в судові засідання; ризик того, що підсудний вживатиме заходів для запобігання відправленню правосуддя; ризик того, що підсудний вчинить інші правопорушення.

Тема 8. Право на повагу до приватного та сімейного життя згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обсяг, складові права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції. Сфера застосування ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: приватне життя (фізична цілісність, медичне лікування, зберігання та доступ до особистих даних, репутація, ім'я, сексуальне життя та сексуальна орієнтація); сімейне життя (шлюбні відносини, зв'язки між батьком/матір'ю та дитиною, встановлення батьківства); житло (поняття та види житла, обшук житла); кореспонденція (листи, телефонні розмови, електронно-поштові повідомлення, цензурування листів осіб позбавлених волі).

Негативні зобов'язання держав щодо реалізації права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції. Позитивні зобов'язання держав щодо реалізації права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

Концепція «приватність» у розумінні ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зберігання інформації щодо особистих даних та доступ до особистих даних: відкрита інформація, інформація з обмеженим доступом (конфіденційна, таємна, службова). Репутація і честь особи як сфера захисту приватного життя, гарантованого ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті реалізації права на приватне життя: зміна, написання ім'я, прізвище особи; визначення сексуальної ідентичності, способу одягатись, вільне розпорядження своїм тілом, збирання медичних даних, складання історії хвороби, конфіденційність медичних даних, безпечне довілля, зберігання та доступ до особистих даних та ін.

Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті реалізації права на сімейне життя: право батьків і дітей бути поряд один з одним, формальні сімейні відносини, навіть без фактичного наповнення, встановлення батьківства, відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав; рівність між дітьми, статус позашлюбних дітей.

Умови виправданості втручання до права на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції: втручання «згідно із законом»; відповідність законній (легітимній) меті; «необхідність в демократичному суспільстві».

Тема 9. Свобода вираження поглядів, свобода думки, совісті та релігії згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обсяг та складові права на свободу вираження поглядів: право на свободу безперешкодного дотримання своїх переконань; право на свободу пошуку інформації; право на свободу одержання інформації; право на свободу поширення інформації, незалежно від державних кордонів). Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу вираження поглядів. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу вираження поглядів. Співвідношення поглядів, переконань, думок, уявлень. Засоби вираження поглядів: усні висловлювання; книжки; статті в засобах масової інформації; оголошення, зображення (наприклад, фотографії), графіка; відео і кіно, телевізійні передачі; поведінка, що виражає ідеї (носіння одягу) та ін.

Засоби масової інформації як спосіб реалізації свободи вираження поглядів: свобода вираження поглядів у друкованих засобах масової інформації; свобода вираження поглядів в аудіовізуальних засобах масової інформації.

Обмеження свободи вираження поглядів. Межі допустимої критики. Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті інтерпретації поняття «погляди»: інформація та ідеї, що становлять громадський інтерес; участь у дискусії стосовно проблем, що становлять загальний інтерес; критичні висловлювання на адресу працівників державних установ; мистецькі твори та вистави; інформація комерційного характеру.

Сфера застосування ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: свобода думки, совісті, переконання, віросповідання, зміна релігії або переконань; організація та реєстрація релігійних громад; ведення справ релігійних громад (у тому числі й майнових); релігійне навчання; релігійні організації (релігійні секти, сектантство); відмова від військової служби з релігійних переконань, альтернативна (невійськова) служба та ін. Негативні зо-

бов'язання держави щодо реалізації права на свободу думки, совісті і релігії. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу думки, совісті та релігії.

Обмеження права на свободу думки, совісті і релігії. Умови виправданості втручання держави у сферу реалізації права на свободу думки, совісті і релігії: наявність правових підстав передбачених в національному законодавстві; наявність легітимної мети – «інтерес громадської безпеки, охорона публічного порядку, здоров'я чи моралі або захист прав і свобод інших осіб»; «необхідність в демократичному суспільстві».

Тема 10. Свобода зібрань та об'єднання згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Свобода мирних зібрань та об'єднання як свобода комунікації. Поняття «мирне зібрання» й «об'єднання». Автономне тлумачення поняття «мирне зібрання». Сфера застосування ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: закриті зібрання; зібрання у громадських місцях; збори у встановленому місці; публічні процесії; сидячі демонстрації, зібрання автомобілів.

Мета, коло учасників, ступінь організованості, тривалість мирних зібрань та об'єднань. Форми зібрань: концерт, пікет, інформаційні пункти, зібрання політичних партій, флешмоб, страйк, мітинг, похід, демонстрація, спеціальні публічні заходи. Мирність зібрання та його беззбройний характер: немирне вираження поглядів, намір насильницького досягнення цілей, застосування сили.

Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу зібрань та об'єднання. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу зібрань та об'єднання.

Принципи реалізації права на свободу зібрань: презумпція на користь проведення зібрання; зобов'язання держави щодо сприяння мирним зібранням та їх захисту; законність; пропорційність; недискримінація; належна адміністрація; відповідальність адміністративних органів.

Обмеження права на свободу зібрань та об'єднання. Обмежувальні заходи (обмежувальне рішення адміністративного суду): обмеження щодо місця проведення зібрання, обмеження щодо часу проведення зібрання, обмеження щодо виду і часу зібрання. Примусове припинення (розпуск) зібрання, що триває. Санкції до учасників зібрання.

Умови виправданості втручання держави у сферу реалізації права на свободу зібрань та об'єднання: національна безпека; громадський порядок; запобігання заворушенням чи злочинам; охорона здоров'я населення; захист прав і свобод інших людей.

Тема 11. Право на ефективний засіб юридичного захисту згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Поняття «права на справедливий суд». Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на справедливий суд. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на справедливий суд.

Обсяг та складові права на справедливий суд: суд встановлений законом, незалежний розгляд справи; неупереджений (безсторонній) розгляд справи; відкритість процесу та публічність проголошення рішення суду; доступ до суду; розгляд справи у розумні строки; рівність сторін у процесі; право особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення на захист; обґрунтованість судового рішення.

Тема 12. Захист права власності у практиці Європейського суду з прав людини згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Зміст «права на власність» відповідно до Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: право безперешкодного користування майном; умови й обставини відчуження майна; державне регулювання майнових відносин, також контроль за використанням майна в світлі співвідношення індивідуальних і громадських інтересів.

Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на вільне володіння власністю. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на вільне володіння власністю.

Умови правомірності та межі допустимості втручання у право на вільне володіння власністю: наявність правових підстав («в порядку, встановленому законом»); наявність легітимної мети для застосування обмежень («в інтересах суспільства»), пропорційність («забезпечення справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю додержання фундаментальних прав окремої особи»).

Проблеми реалізації положень Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у здійсненні та юрисдикційному захисті права власності на землю в Україні. Проблеми реалізації механізму захисту права власності на тимчасово окупованій території України.

Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті реалізації права на вільне володіння власністю: заборона дискримінації у зв'язку з майновими правами; обґрунтованості сподівань; втручання у право на мирне володіння майном.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Співвідношення міжнародної та європейської систем захисту прав людини
2. Європейська нормативна система захисту прав людини
3. Теоретико-правові, політичні та інші передумови прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.)
4. Структура Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та її загальна характеристика
5. Приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) та відповідні правові наслідки
6. Європейська інституційна система захисту прав людини
7. Європейська комісія з прав людини: структура, функції, участь у розгляді справ
8. Юрисдикція Європейського суду з прав людини
9. Прийнятність заяв до Європейського суду з прав людини
10. Поняття справедливого відшкодування в практиці Європейського суду з права людини
11. Право на життя та право на евтаназію в практиці Європейського суду з прав людини
12. Право на життя та смертна кара в практиці Європейського суду з прав людини
13. Право на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання в практиці Європейського суду з прав людини
14. Заборона рабства та примусової праці в практиці Європейського суду з прав людини
15. Позбавлення волі та правомірні випадки позбавлення волі в практиці Європейського суду з прав людини
16. Обмеження права на свободу пересування та права на вільний вибір місця проживання в практиці Європейського суду з прав людини
17. Право на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини
18. Принцип презумпції невинуватості в практиці Європейського суду з прав людини
19. Принцип *non bis in idem* (неможливості притягнення двічі за одне і теж саме діяння) в практиці Європейського суду з прав людини
20. Право на повагу до приватного та сімейного життя в практиці Європейського суду з прав людини
21. Право на свободу думки, совісті і віросповідання в практиці Європейського суду з прав людини.
22. Право на свободу вираження поглядів у практиці Європейського суду з прав людини

23. Право на свободу мирних зібрань в практиці Європейського суду з прав людини
24. Право на об'єднання в політичні партії в практиці Європейського суду з прав людини
25. Обмеження права на свободу зібрань та об'єднання в практиці Європейського суду з прав людини
26. Право на вільні вибори в практиці Європейського суду з прав людини
27. Захист права власності в практиці Європейського суду з прав людини
28. Забезпечення доступу до рішень Європейського суду з прав людини
29. Порядок звернення рішення до виконання в частині виплати відшкодування в практиці Європейського суду з прав людини
30. Застосування судами України Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) та практики Європейського суду з прав людини

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: Указ від 19.10.1973 № 2148 URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2148-08/card6#Public>
3. Протокол № 1 до Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод (ратифікований від 17.07.1997 р.) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535
4. Протокол N 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059
5. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802
6. Протокол 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804
7. Протокол № 12 до Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537
8. Регламент Європейського суду з прав людини зі змінами від 5 жовтня 2015 р. URL : http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf.
9. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. К.: Право, 2019. 496 с.
10. Навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». К. : ВАІТЕ, 2017. 192 с.

МОДУЛЬ 5.

Кримінальне право: методологія тлумачення і застосування

Тема 1. Методологічні засади дослідження кримінального законодавства України та практики його застосування

Методологія науки як необхідна складова фундаментальних досліджень кримінального права. Кримінальне законодавство України та практика його застосування. Системні зв'язки у кримінальному праві. Понятійний апарат кримінального права. Оціночні поняття: методологічні аспекти дослідження і застосування в кримінальному праві. Стадії застосування кримінального права. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування

Тема 2. Методологічні аспекти дослідження кримінальної відповідальності

Методологічні аспекти дослідження кримінальної відповідальності. Дослідження кримінальної відповідальності: аксіологічний підхід. Каузальність у структурі кримінальної відповідальності. Кримінально-правова кваліфікація як умова індивідуалізації кримінальної відповідальності. Диференціація кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність та проблема прав і свобод людини і громадянина. Межі кримінальної відповідальності. Методологічні засади звільнення від кримінальної відповідальності.

Тема 3. Методологічні засади дослідження та практики застосування інституту кримінального правопорушення

Новітні підходи в дослідженні поняття кримінального правопорушення та його ознак. Значення класифікації злочинів для застосування норм кримінального права. Кримінально-правова сутність стадій вчинення кримінальних правопорушень та їх взаємозв'язок з іншими інститутами кримінального права. Проблеми складу кримінального правопорушення та його функцій у доктрині кримінального права. Сучасні підходи до вини та її фундаментального значення у кримінальному праві. Дослідження способу вчинення кримінального правопорушення в науках кримінального циклу: міждисциплінарний підхід. Застосування положень кримінального закону в частині поділу суб'єктів кримінального правопорушення за їх роллю. Практичне співвідношення кримінальних правопорушень з обставинами, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Тема 4. Кваліфікація кримінальних правопорушень: практика застосування

Методологічні засади дослідження поняття, зміст та значення кваліфікації кримінальних правопорушень. Особливості відмежування кваліфікації кримінальних правопорушень від кримінально-правової кваліфікації. Сучасне розуміння принципів, передумов і підстав кваліфікації кримінальних правопорушень. Актуальні підходи до структури, видів та функцій кваліфікації кримінальних правопорушень. Юридичне закріплення результатів кваліфікації кримінальних правопорушень. Механізм, правила, етапи та стадії кваліфікації кримінальних правопорушень. Практика складання формули кваліфікації кримінальних правопорушень. Значення постанов та правових позицій Пленуму Верховного Суду для кваліфікації кримінальних правопорушень.

Тема 5. Методологічні засади дослідження практики застосування інституту покарання та заходів кримінально-правового характеру

Дослідження покарання як заходу примусу від імені держави. Методологічні основи відмежування покарання від заходів кримінально-правового характеру. Призначення покарання як засіб реалізації функцій кримінального права. Кримінально-правова природа звільнення від покарання та його відбування. Застосування інституту обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Підстави примусових заходів медичного характеру та примусового лікування. Сучасна концепція заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Тема 6. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основ національної безпеки України та миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Основи національної безпеки України як родовий об'єкт злочинів. Система злочинів проти основ національної безпеки України: стан та перспективи удосконалення кримінальної відповідальності. Методика застосування заохочувальних норм у контексті злочинів проти основ нацбезпеки. Фундаментальне кримінально-правове значення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Сучасні виклики світовій безпеці пропаганди війни, порушення її законів і звичаїв, зброї масового знищення, найманства, екоциду, геноциду та кримінальна відповідальність за них.

Тема 7. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону життя та здоров'я особи

Місце кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини в системі Особливої частини Кримінального кодексу України. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону життя людини. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону здоров'я людини. Застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за домаш-

не насильство. Кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку життя та/або здоров'я особи, та інші медичні кримінальні правопорушення.

Тема 8. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону волі, честі, гідності, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи

Праворозуміння волі, честі та гідності особи як об'єктів кримінально-правової охорони. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону волі, честі та гідності особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону статевої свободи особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону статевої недоторканості особи. Сучасна проблематика доведення вини особи у вчиненні статевого кримінального правопорушення.

Тема 9. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону виборчих та особистих прав людини і громадянина. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону трудових та інших соціально-економічних прав людини. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону рівноправності людей. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону недоторканості приватного життя особи. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону свободи совісті. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону сім'ї та дітей.

Тема 10. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону власності

Сучасне розуміння власності як об'єкта кримінально-правової охорони. Методологія та методика обчислення неоподаткованого мінімуму доходів громадян у контексті кримінальних правопорушень проти власності. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з оберненням чужого майна на свою користь чи користь інших осіб. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за корисливі посягання на власність, не пов'язані з оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за некорисливі кримінальні правопорушення проти власності.

Тема 11. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону правовідносин у сфері господарської діяльності

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти системи грошового обігу, фондового ри-

нку і порядку обігу деяких документів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти системи оподаткування і системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти бюджетної системи. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку переміщення предметів через митний кордон України. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку зайняття господарською діяльністю. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти прав кредиторів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти засад добросовісної конкуренції. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку приватизації.

Тема 12. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадської безпеки, громадського порядку та моральності

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані зі створенням та діяльністю злочинних об'єднань. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за терористичний акт і пов'язані з ним кримінальні правопорушення. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти порядку обігу небезпечних предметів і речовин. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за інші кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадського порядку. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних моральних принципів та цінностей у сфері духовного й культурного життя суспільства. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних принципів моральності у сфері статевих відносин. Застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основних принципів моральності у сфері духовного та фізичного розвитку неповнолітніх.

Тема 13. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону безпеки руху та експлуатації транспорту, а також праввідносин у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення

проти безпеки руху або експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами та іншими предметами, небезпечними для здоров'я населення. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних засобів та інших небезпечних предметів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, предметом яких є лікарські засоби.

Тема 14. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, журналістів, а також правосуддя

Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти державних символів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій, об'єднань громадян та представників влади. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти достовірності документів, штампів, печаток. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти журналістів. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення службових осіб, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення засуджених й осіб, які перебувають під вартою. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення інших учасників кримінального провадження. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення осіб, які не є учасниками кримінального провадження.

Тема 15. Методологія та методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері службової діяльності. Методика застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Методика застосування норм, що встановлюють

кримінальну відповідальність за корупційні службові злочини. Методика застосування норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за некорупційні службові злочини. Кримінальна відповідальність за неособисте голосування – здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України. Сучасна проблематика кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Сучасна проблематика кримінальної відповідальності за незаконне збагачення.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Методологічні засади дослідження кримінального законодавства України та практики його застосування
2. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності
3. Методологічні засади дослідження та практики застосування інституту кримінального правопорушення
4. Методологічні засади дослідження практики здійснення кваліфікації кримінальних правопорушень
5. Методологічні засади дослідження практики застосування покарання
6. Методологічні засади дослідження обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство
7. Методологічні засади дослідження практики застосування заходів медичного характеру та примусового лікування
8. Методологічні засади дослідження практики застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб
9. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону основ національної безпеки України
10. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку
11. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону життя особи
12. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону здоров'я особи
13. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону волі, честі та гідності особи
14. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону статевої свободи та статевої недоторканості особи
15. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону виборчих прав громадянина
16. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону трудових та інших соціально-економічних прав людини

17. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону недоторканності приватного життя особи, а також недоторканності її житла чи іншого володіння

18. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону рівноправності людей, а також охорону свободи совісті

19. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону сім'ї та дітей

20. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону власності

21. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону правовідносин у сфері господарської діяльності

22. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадської безпеки

23. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону громадського порядку

24. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону моральності

25. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону безпеки руху та експлуатації транспорту

26. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону правовідносин у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

27. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також журналістів

28. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону правосуддя

29. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері службової діяльності

30. Методологія тлумачення та застосування норм, що забезпечують кримінально-правову охорону у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : монографія / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків : Право, 2017. 400 с.
2. Антипова В. І. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.
3. Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник у 3-х т. - Т.1. Загальні засади. Київ : Дакор, 2018. 404 с.

4. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с.
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2019. 288 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В.Я. Борисов та ін., за ред. В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. 6-те видане, перероблене і доповненнє. Харків: Право, 2020. 584 с.
7. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, Висновками Верховного Суду України /упоряд. С.Г. Туманов. Харків : Право, 2019. 792 с.
8. Литвинов О. М. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 448 с.
9. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
10. Панов М. І. Проблеми методології науки кримінального права : вибр. наук. пр. / уклад.: Г. М. Анісімов, В. В. Гальцова ; передм. О. В. Петришина, В. І. Борисова. Харків : Право, 2018. 472 с.
11. Татарчук І., Дяків Т. Кримінальне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 240 с.
12. Тацій В. Я. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : монографія / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків : Право, 2017. 400 с.

МОДУЛЬ 6.

Професійна відповідальність правника

Тема 1. Соціальне призначення професії правника

Місія правника в сучасному українському суспільстві. Образ правника у громадській думці. Образ професії правника у масовій культурі. Дотримання вимог та стандартів етичної поведінки як засіб відновлення довіри до представників професії правника.

Поняття професії правника. Ознаки професії правника. Функції професії правника.

Поняття професіограми (класифікаційної характеристики) правника. Соціальний, реконструктивний, комунікативний аспекти професіограми правника. Поняття правничих професій. Види правничих професій (суддя, прокурор, адвокат, нотаріус). Особисті та професійні вимоги, що ставляться до представників окремих правничих спеціальностей та професій.

Приватне і професійне життя правника в контексті професійної відповідальності. Конфлікти інтересів та шляхи їх подолання у професійній діяльності правника. Формування професійної свідомості та культури правника. Деформації професійної свідомості у працівників правничих професій: причини, шляхи подолання. Кодекси професійної етики. Роль деонтологічних кодексів у регулюванні професійної поведінки юристів.

Тема 2. Доступ до професії правника

Взаємозв'язок між юридичною освітою та професією правника: європейські стандарти. Взаємозв'язок між юридичною освітою та професією правника: вітчизняні стандарти. Роль професійно-громадського середовища та суспільства у контролі доступу до професії правника. Порядок допуску до професії судді і процедури добору. Порядок допуску до професії адвоката і процедури добору. Порядок допуску до професії прокурора і процедури добору. Порядок допуску до професії нотаріуса і процедури добору.

Тема 3. Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності та відповідальності правника

Міжнародні професійні об'єднання (асоціації) юристів: мета, завдання та напрями діяльності. Міжнародні норми, які регламентують професійну діяльність правника. Міжнародні організації, які створюють єдині стандарти професійної діяльності правника. Міжнародні стандарти професійної діяльності правника. Міжнародні стандарти професійної відповідальності правника: компетентність, доброчесність, конфіденційність.

Тема 4. Професійна відповідальність судді

Класифікація стандартів поведінки суддів: залежно від джерела їх закріплення у документах (міжнародного або національного характеру); залежно від сфери регулювання (професійної або позаслужбової діяльності).

Основні принципи та етичні стандарти поведінки суддів: незалежність, законність, професіоналізм, відповідальність перед суспільством, культура спілкування, конфіденційність інформації, запобігання конфлікту інтересів.

Незалежність судді та судової влади: загальні принципи. Незалежність, неупередженість та безсторонність судді при ухваленні рішення. Незалежність як гарантія рівності сторін, захисту прав людини та верховенства права. Належна поведінка судді. Зв'язок між незалежністю та підзвітністю судді. Зв'язок між незалежністю та неупередженістю судді.

Конфлікт інтересів у діяльності судді та його запобігання. Нормативно-правові акти з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів. Повноваження Ради суддів України в контексті вимог антикорупційного законодавства. Ознаки конфлікту інтересів у діяльності судді. Дії судді у зв'язку із виникненням конфлікту інтересів, який може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом. Дії судді у зв'язку із виникненням конфлікту інтересів, який не може бути врегульований у поряд-

ку, визначеному процесуальним законом. Відповідальність суддів за порушення правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Бездоганна поведінка судді. Поведінка судді під час здійснення правосуддя. Позасудова поведінка судді. Правила етичної поведінки, встановлені Кодексом суддівської етики. Механізм забезпечення доброчесності та професійної етики суддів (Вища рада правосуддя; Вища кваліфікаційна комісія суддів України; Національна школа суддів України). Роль громадськості у забезпеченні доброчесності та професійної етики суддів. Практика Громадської ради доброчесності. Відповідальність за порушення норм суддівської етики.

Тема 5. Професійна відповідальність адвоката

Класифікація стандартів поведінки адвокатів: залежно від джерела їх закріплення у документах (міжнародного або національного характеру); залежно від сфери регулювання (професійної або позаслужбової діяльності).

Основні принципи та етичні стандарти поведінки адвокатів: незалежність та свобода у здійсненні адвокатської діяльності, законність, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, компетентність та добросовісність, повага до адвокатської професії, чесність та добропорядність, обмеження щодо рекламування адвокатської діяльності. Нормативно-правові акти, що регулюють етичні основи професійної діяльності адвокатів.

Відносини адвоката з клієнтами. Відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження. Взаємовідносини між адвокатами. Відносини адвоката з органами досудового розслідування та іншими державними органами. Дотримання норм адвокатської етики в громадській та науковій діяльності адвоката. Етичні вимоги до публіцистичній діяльності адвоката. Етика поведінки адвоката у мережі Інтернет. Моральність у приватному житті адвоката.

Відповідальність адвоката: кримінальна, дисциплінарна, цивільно-правова. Склад та структура Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Порушення правил адвокатської етики як дисциплінарний проступок адвоката. Відповідальність за порушення Правил адвокатської етики помічником або стажистом адвоката.

Тема 6. Професійна відповідальність прокурора

Класифікація стандартів поведінки прокурорів: залежно від джерела їх закріплення у документах (міжнародного або національного характеру); залежно від сфери регулювання (професійної або позаслужбової діяльності).

Основні вимоги до професійної поведінки прокурорів: верховенства права та законності; повага до прав і свобод людини і громадянина, недопущення дискримінації; незалежність та самостійність; політична нейтральність; презумпції невинуватості; справедливості, неупередженості, об'єктивності; професійна честь та гідність; конфіденційність; прозорість службової діяльності; утримання від виконання незаконних наказів і вказівок; недопущення конфлікту інтересів; компетентність та професіоналізм; доброчесність, зразковість поведінки.

нки та дисциплінованість; повага до незалежності суддів; недопущення проявів корупції, вимоги до зовнішнього вигляду. Основні вимоги до позаслужбової поведінки прокурорів: недопущення поведінки, що може зашкодити репутації; обмеження щодо участі прокурора у політичній діяльності; ставлення до релігії. Взаємовідносини прокурора з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Взаємовідносини прокурора з правоохоронними органами. Взаємовідносини прокурора з органами судової влади та іншими учасниками судочинства. Взаємовідносини прокурора із засобами масової інформації. Взаємовідносини прокурора у колективах прокуратур. Взаємовідносини керівного складу органів прокуратури з підпорядкованими працівниками. Взаємовідносини прокурора з громадянами. Професійна відповідальність прокурора за порушення норм та правил етичної поведінки.

Тема 7. Професійна відповідальність нотаріуса

Класифікація стандартів поведінки нотаріуса: залежно від джерела їх закріплення у документах (міжнародного або національного характеру); залежно від сфери регулювання (професійної або позаслужбової діяльності). Основні вимоги до професійної поведінки нотаріуса: публічності; незалежності та неупередженості; законності; доступності; безпосередності; нотаріальної таємниці та конфіденційності; чесності; сумлінності; поваги до професії. Діяльність, несумісна з професією нотаріуса. Дії, що принижують професійну гідність нотаріуса. Обмеження та обов'язки нотаріуса, пов'язані з рекламою. Відносини нотаріуса з особами, які до нього звернулися. Відносини нотаріуса з іншими нотаріусами та Нотаріальною палатою України. Професійна відповідальність нотаріуса за порушення норм та правил етичної поведінки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Місія правника в сучасному українському суспільстві
2. Роль деонтологічних знань у підготовці правника
3. Поняття та види правничих професій
4. Соціальний, реконструктивний, комунікативний аспекти професіограми правника
5. Професійні та особисті якості правника
6. Формування професійної свідомості та культури праника
7. Деформації професійної свідомості у працівників правничих професій: причини, шляхи подолання
8. Роль деонтологічних кодексів у регулюванні професійної поведінки правників
9. Дотримання вимог етичної поведінки як засіб відновлення довіри до представників професії правника
10. Роль громадянського суспільства у контролі доступу до професії правника

11. Міжнародні стандарти професійної відповідальності судді
12. Європейські стандарти професійної відповідальності судді
13. Національні стандарти професійної відповідальності судді
14. Механізм забезпечення доброчесності та професійної етики суддів
15. Етика поведінки судді під час здійснення правосуддя
16. Етика позасудової поведінки судді
17. Професійна відповідальність судді за порушення норм та правил етичної поведінки
18. Міжнародні стандарти професійної відповідальності адвоката
19. Європейські стандарти професійної відповідальності адвоката
20. Національні стандарти професійної відповідальності адвоката
21. Етика відносин адвоката з клієнтами
22. Етика відносин адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження
23. Етика відносин адвоката з органами досудового розслідування та іншими державними органами
24. Етика відносин між адвокатами
25. Етика поведінки адвоката у соціальних мережах та Інтернет-форумах
26. Професійна відповідальність адвоката за порушення норм та правил етичної поведінки
27. Міжнародні стандарти професійної відповідальності прокурора
28. Європейські стандарти професійної відповідальності прокурора
29. Національні стандарти професійної відповідальності прокурора
30. Вимоги до службової поведінки прокурорів
31. Вимоги до позаслужбової поведінки прокурорів
32. Професійна відповідальність прокурора за порушення норм та правил етичної поведінки
33. Міжнародні стандарти професійної відповідальності нотаріуса
34. Європейські стандарти професійної відповідальності нотаріуса
35. Національні стандарти професійної відповідальності нотаріуса
36. Дії, що принижують професійну гідність нотаріуса
37. Обмеження та обов'язки нотаріуса, пов'язані з рекламою
38. Етика відносин нотаріуса з особами, які до нього звернулися
39. Етика відносин нотаріуса з іншими нотаріусами
40. Професійна відповідальність нотаріуса за порушення норм та правил етичної поведінки

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адвокатська етика : навч.-метод. посібник / Л. А. Остафійчук, О.В. Щербанюк. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 124 с.
2. Бакаянова Н. М., Кісліцина І. О. Адвокатська етика : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2020. 127 с.

3. Денисенко Л., Сироїд О., Фадєєва І., Шаповалова О . Бути суддею. К., 2015. 216 с.
4. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства в рамках Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» та проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя». Київ, 2015. 708 с.
5. Європейські стандарти прокурорської діяльності у кримінальному провадженні: навчальний посібник / за заг. ред. І. М. Козьякова. К.: Національна академія прокуратури України, 2015. 200 с.
6. Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2017. 800 с.
7. Кваліфікаційний (адвокатський) іспит : навч. посібник для осіб, які виявили бажання стати адвокатом : у 17 кн. / за наук. ред. О. Д. Святоцького [та ін.]. К. : Ін Юре, 2017. 120 с.
8. Основи міжнародного гуманітарного права для прокурора (з довідковими матеріалами): науково-практичний посібник / кол. авт. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 234 с.
9. Професійна етика прокурора: збірник нормативно-правових актів. Національна академія прокуратури України. Київ, 2015. 260 с.
10. Сущенко В.М. Професійна відповідальність правника: навч. посіб. Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2018. 236 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Фахове випробування зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право» за третім (освітньо-науковим) рівнем доктора філософії має на меті визначення готовності вступників до аспірантури до здійснення науково-дослідницької діяльності, сприяє виявленню здібностей до здобуття теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та професійної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Вступники повинні бути обізнаними із сучасними питаннями професійної діяльності правника та науковими дослідженнями у сфері юриспруденції, володіти термінологічним апаратом та методологічними прийомами аналізу складних соціально-правових кейсів та процесів, робити відповідні висновки й узагальнення, вміти використовувати набуті знання.

Вступне випробування відбувається відповідно до затвердженого розкладу за тестовими завданнями, комплектація яких системно відображає шість модулів – вузлові питання дисциплін «Верховенство права: методологія та методика застосування», «Публічне право: методологія тлумачення і застосування», «Приватне право: методологія тлумачення та застосування», «Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: методологія тлумачення і застосування», «Кримінальне право: методологія тлумачення і застосування», «Професійна відповідальність правника», які розділені на три рівні:

- перший рівень – 25 тестових завдань;
- другий рівень – 10 тестових завдань;
- третій рівень – 5 тестових завдань.

Вступне фахове випробування проводиться в тестовій формі за наступним порядком: до кожного завдання пропонується 4 варіанти відповідей (дистрактори), з яких лише один правильний. Завдання вважається виконаним неправильно, якщо: а) позначено неправильну відповідь (дистрактор); б) позначено два або більше варіантів відповіді (дистрактори), навіть якщо серед них є правильна відповідь (дистрактор); в) відповідь не позначено взагалі.

Екзаменаційне тестування передбачає 40 питань. Оцінювання відповіді вступника на кожне з питань здійснюється за урахуванням таких норм та критеріїв:

- перший рівень 25 тестових завдань, кожне з яких оцінюється по 2 бала;
- другий рівень 10 тестових завдань, кожне з яких оцінюється по 4 бала;
- третій рівень 5 тестових завдань, кожне з яких оцінюється по 6 балів;

Загальна оцінка за тестування підраховується як сума балів набраних абітурієнтом за трьома рівнями за шкалою оцінювання 80-200 балів.

Максимальна кількість балів на вступному іспиті – 200 балів. Обрахування здійснюється автоматично системою.

Високий рівень (180-200 балів) характеризує глибокі знання вузлових питань модулів «Верховенство права: методологія та методика застосування», «Публічне право: методологія тлумачення і застосування», «Приватне право: методологія тлумачення та застосування», «Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: методологія тлумачення і застосування», «Кримінальне право: методологія тлумачення і застосування», «Професійна відповідальність правника»: уміння аналізувати та синтезувати правову інформацію з огляду на запропоновані кейсові завдання, ознайомлення і засвоєння з рекомендованою програмою літературою, оперування джерельною та нормативною базою, продукування системністю, послідовністю, логічністю знань у галузі права, оцінки правових явищ та сучасної правозастосовної діяльності.

Достатній рівень (150-179 балів) характеризує ґрунтовні знання абітурієнтом фахової спеціалізації та достатній рівень володіння матеріалом по тематиці визначених у програмі модулів, ознайомлення і засвоєння з рекомендованою програмою літературою, продукування послідовних, логічних знань у галузі права та сучасної правозастосовної діяльності, однак з допущенням незначних неточностей та відхилень від правильних відповідей при розкритті змісту окремих питань визначених у програмі модулів.

Середній рівень (125-149 балів) характеризує відтворення абітурієнтом значної частини питань фахової спеціалізації, поверхневого аналізу та порівняння матеріалу по тематиці визначених у програмі модулів, недостатнього оволодіння науковою та практичною правовою термінологією, часткової обізнаності з джерелами рекомендованої літератури, здійснення як правило вибору правильних відповідей тестових питань в межах першого рівня складності та допуску значної кількості помилок при виконанні завдань другого та третього рівнів складності проведеного вступного випробування.

Низький рівень (100-124 балів) характеризує розкриття абітурієнтом змісту питань фахової спеціалізації без достатнього їх розуміння на рівні механічного виключення ймовірно хибних відповідей (дистракторів) у тестових завданнях, відсутність уміння аналізувати та синтезувати правову інформацію з огляду на запропоновані кейсові завдання, фрагментарну обізнаність з джерелами рекомендованої літератури, безсистемне розуміння наукової та практичної правової термінології, припущення суттєвих помилок при виконанні тестових завдань всіх трьох рівнів складності проведеного вступного випробування.

Вступний іспит вважається складеним за умови отримання абітурієнтом не менше 100 балів, що відповідає нижній межі оцінки задовільного рівня.

Перевірка знань вступника до аспірантури із питань, передбачених данною програмою, на основі зазначених вище критеріїв дає достатні підстави щодо формування підсумкової оцінки та висновку комісії про рівень його підготовки й можливості продовження навчання для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рішення про зарахування вступника на навчання приймається Приймальною комісією Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

ча відповідно до встановленої університету ліцензії за набраним конкурсним балом згідно з Правилами прийому до аспірантури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії у 2024 році, затвердженого Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 28 червня 2024 року, протокол № 10.